VII

Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 29 ИЮЛЬ, 1989 ШУ. ★ № 90 (7748). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ОБКОМЕ

1989 шера 18 июле КПСС ЦК хиннача совещане еннача установкашкен рекомендацешкен хьежжа, тІехьаюсача къахьегама коллективашка бу организаторски политически болх чІоагІбара дош дийцача КПСС обкома бюро заседанера репортаж кепатехар укх деношка республикански газеташа. Дийцача дешах парте обкома бюрос тІайийцабар соцам, тахан из лоацбаь кепатох оаха.

КПСС обкома бюрос белгалдаьккхар, районаш а предприятеш а социально - экономически дегІакхувлача цІенхаштта кхоачамбоацараш долга. Цхьайолча КПСС горкомашта а райкомашта а, дукххача юххьанцарча партийни организацешта мегадац экономика керттерча лостамашта боахама органийи къахьегама коллективайи теркам тІабербазе, цар йоагтІача бесса караерзаьяц балха политически методаш, практически декхараш кхоачашдара хьинаре влияни йиц.

Из бахьан долаш, 1989 шера хьалхарча ах шера итогаша хьахьокхаш махиллара, хІара пхелагІча промышленни предприяте кхоачашдаьдац договорни декхараш, потребителашта дІа ца йохьийташ йитай 14,8 млн. сома маьха продукци. НГІАССР Министрий Совета чуйоагІача промышленносто а производства боарам лохбаьб, цун предприятешка соахка хинначунца нийсйича 86,9 процент мара яц къахьегама овсарле.

Мовхьаш дІакхахьара планах лоархІаьяц Къулбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделени. Хоалуш тоаденна хІама дац автомобильни транспорта, бувзама, почтови гІулакх дара балха тІа.

Шера хьожаьяча госкапвложеней 35 процент йолчарех мара пайда ийцабац, болх бе йолаялийта керттера фондаш 18 процент я. Подрядни организацеша гІишлон-монтажни балхий планаш кхоачашъяьяц. Шера хьалде дезарех 10 процент мара хьалдаь даьннадац нах чубаха цІенош, школаш — 7 процент. Пайда ца эцаш дисад социально - культурни гІулакхашта эша объекташ хьалъяра хьожадаь 12 млн. сом.

БІарчча хьанийцача дулх дохкара планах лоархІаяьяц республикера 32 колхоз а совхоз а, шура йохкарах — 41 боахам. Ялх птицефабриках йиъне 17,1 млн. фуъ кІезигагІа дІаденнад пачхахьалкхенна. Дукххача боахамашка во леладу доакъараш кийчделга. Нагахьа санна соахка июнь дІаболалуш хІара бежана 4,4 доакъара единица кийчъяь хинналe, укх шера — шозза кІезигагІа.

Агропрома кхачан а хІамаш чакхйоахача а доакъой цхьайолча предприятеша хьалхарча ах шера планаш кхоачашъяьяц. Масала, 210 тонн колбаса дІаеннаяц Грозненски дулхакомбинато, 2900 тонн маькхабулочни хІамаш — «Чеченингушхлебопром» объединене предприятеша, 7 млн. шуша совгІа минеральни хий — «Ачалуки» яхача заводо. Консерваш арахецара планах лоархІаяьяц респотребсоюза предприятеш, Ассински, Сунженски консервни заводаш.

Медицински, торгови, бытовой гІулакхаш дара, халкъа эшача товарий ассортимент зІамига хилара раьза бац нах. Из ништта дале а, торговлен министерствос, «Грозагроплодоовощторг» объединене а респотребсоюзо а, масала, ледара леладу кхачан товараш дохкача нийслу кхоачамбоацараш дІадоахилга, хьалхагІа а санна, коа-карта саггота эша товараш эца йиш йоацаш бус баха нах.

Цхьайола моттигаш хул фондови дисциплина, дефицитни товараш дохкара порядок телхаеш. Бытовой гІулакхаш дара министерства хІара ялхлагІча предприяте пачхахьалкхен план кхоачашйиц.

Халкъа эша товараш арахецилга алапен фонда боарамга дІакхоачадара тІехьа областной парторганизацелаьца никъ бизза чакхбаккхац. Халкъа эша товараш вІалла арахецац республикерча 14 промышленни предприяте.

ГІулакх цу тайпарча вочa хьал тІа хилара бахьан да партийни комитеташа а парторганизацеша а радикальни экономически реформа чакхъяккхара бехктокхаме болча нахагара доагтІар цІенхаштта хьа ца дехар. Хьал кхы а юхмаччахьа доакхх къахьегама овсарлел сихагІа алапи лакхлуш хиларо. ГІулакх цу тайпара леладу 49 промышленни предприяте.

Цул совгІа, партийни организацей, кулгалхой оагІорахьара холуш да ирача проблемаех уж къехкилга, нахаца диалог леладара тІера боацилга. Политически болх къаьнача методашца бу. Массови информаце средстваша, массаза а яхар санна, сихха хьагучадахац къахьегама коллективаш тІехьайнсара бахьанаш, дикагІча предприятей опыт лерттІа дІайоаржайиц.

Укх шера хьалхарча ах шера республика халкъа боахама балха итогаш во лаьрхІар КПСС обкома бюрос, хІьта парте горкомашкара, райкомашкара, КПСС членашкара — НГІАССР Министрий Совета председатела заместителашкара А. И. Воронкингара, Н. И. Айдиновгара, К. С. Салтахановгара, министерствай, ведомствай, объединеней кулгалхошкара хьадийхар предприятей балха принципиальни мах белга, тІехьаюсача хІара предприяте планаш а социалистически декхараш а шеко йоацаш Іалашдара тІадерзадаь хьдда гІулакхаш чакхдоахилга.

Дика болх беча предприятей чотагІа во болх бераш дІахьулаелга геттара харцахьа лоархІалда. Из цІендаь дІа ца доакхе, бІарчча хьанийцача города, района, министерства, ведомства гІулакх лерттІа леладара кеп уттаю.

Районаш а предприятеш а социально - экономически дегІакхувлара балха кулгалдара стили методаши овлангара денз хувца еза КПСС горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша. Партийни комитеташта тІадиллад цхьа бутт чакхбалалехьа тІехьаюсача предприятей юххьанцарча парторганизацей болх тохкилга, цар денал айдара гІо делга, коммунистий авангардни лоархІам лакхбелга. Парторганизацей секретарашка дешийтара практика чІоагІа эргаяккха еза, балха политически методаш хьеха еза царна. Из деча хана къаьстта теркам тІабахийта беза партийни кадрай а актива а психолого - педагогически компанентность лакхъяра. Предприятей коммунисташца дага ца боалаш кадрови дешаш къестаде йиш яц боахама кулгалхоша.

КПСС горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша идеологически балха еррига формаш а методаш а тІаерзае еза радикальни экономически реформа декхараш кхоачашдара, боахам лелабара керда формаш юкъейоалаяра, тІехьдисар дІадоаккхилга Іалашдар планаш а договорни декхараш а кхоачашделга Іалашдара.

Къахьегамхошта юкъе шоаша политически болх бара, социалистически яхь дикагІча тайпара вІаштІехьъяккхара, хІара коллективе дика морально-психологически хьал хьакхоллара, къамашта юкъерча гІулакхий культура лакхъяра хьалхара боккха бехктокхам тІабуж кулгалхоштен специалисташтен.

Мовхьаш дІакхахьара хьалхарча ах шера план кхоачаш ца ярах, транспортни средствай эффективность лакхъяра болх во барах, социальни дешаш къестадеча мелал гойтарах КПСС обкома бюрос Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене начальника А. Я. Спиридоновна «на вид» оттаьй.

Отделене кулгалхой декхарийла ба халкъбоахама мовхьаш дІакхухьача нийсдалийта кхоачамбоацараш дІадаха, поездаш лелилга лерттІа вІаштІехьдаккха, мовхьаш тІадоттачен тІера Іодоахачеи вагонаш йоагІачул дукхагІа ца латтийта. Къоастаде деза нах чубаха цІенош хьалдара, машиннаькъахой кхачан продуктащца Іалашбара дешаш, лерттІа къахьегара а салаІара а царна эшар Іалашде деза.

Керттерча технико - экономически хьокхамех пачхахьалкхен планаш кхоачашъелга Іалаш ца дарах, производственни майдах бизза пайда ца эцарах КПСС члена, Назрановски трикотажни фабрика директора С. С. Муталиевна «на вид» оттайойла. Цунна дІахайтад, нагахьа санна шу чакхдоаллаш фабрика болх тоа ца бой, из ший балха тІа витарах дола дош къоастадергдолга.

«Пищемаш» (Р. М. Чинтаев, Р. М. Гайтаров), Нохч-ГІалгІай цементни (У. У. Исмаилов, Р. Х. Маев) заводий, «Грознефтеоргсинтез» (С. А. Бибулатов, В. И. Гречко), швейни производственни (А. Н. Гаряев, А. П. Кастарнова) объединеней парткомий, парторганизацей секретарий, коммунистий - кулгалхой теркам тІаберзабаьб продукцена поставкай планаш кхоачаш ца яра. Бюрос царгара хьадийхар из гІулакх тоадара доагтІар делга.

«Чеченингушстройматериалы» объединене генеральни директора Р. М. Голбураевна цІенхаштта дІахайтар ненаш деш йолча материалашта поставкаш яра план кхоачаш ца еш юкъагІъяккхар, 1988 шераца нийсдича дикка кІезигагІа продукци арахецар капитальни гІишлош яра плана цІенхаштта Іаьткъалга. Цунна хьалхадаьккхад, нагахьа санна цо объединенера хьал тоа ца дой, балха тІара из мукъавоалийтаргволга.

КПСС членашта К. С. Салтахановна, Г. А. Ошаевна, Р. М. Голбураевна тІадиллад, хатар хиларах во тІакхаьча нах биззача боараме Іалашбара лаьрхІа 1989 шера 5 августе кхачалехьа гІишлон майдашка кирпишк хьатІаозалга, моттигашка цунах доагІар дІа а лургдолаш, из яхьа еззача дІахьолга вІаштІехьдоаккхийталга.

«Чеченингушстрой» (Я. М. Мамодаев), «Чеченингушводмелиорация» (М. Ш. Баматгиреев), «Чеченингушагропромстрой» (Р. М. Гайрбеков) объединеней кулгалхошта хьалхадаьккхад, социальни сферана лаьрхІа йола объекташ хьалъяра хьакъехьа во болх белга. Бюрос царгара а, хІьта ништта кхыча кулгалхошкара а, гІишлош хьалъеш бохкачаргара хьадийхар, боахам лелабара экономически формашка довларца, дуккхача сменни режимагІа болх вІаштІехьбаккхарца, къахьегама дикагІйола методаш юкъехувларца даькъера гІулакхаш овлангара тоаделга.

ГІишлон организацей, уж хьалъеча дакъа лоацача министерствайи ведомствайи кулгалхошта дІахайтад, жилищни а социальни а гІишлош яра планаш къамаьл а доацаш кхоачашъяра хьалхашка, уж персонально бехктокхаме болга.

КПСС члена А. Н. Инуркаева — къахьегамахи социальни дешаехи йолча НГІАССР Комитета председатела республике балха боацаш лелача къахьега могаргдолча нахах пайда эцалга дІахо тоадара хьакъехьа кхы тІехьатетта йиш йоаца де дезараш тІаэца деза. Къаьстта теркам тІаоза беза «Чеченингушстрой» ПСМО гІишлош, «Чеченингушстройматериалы» объединене предприятеш кадрашца комплектовани яра гІулакха.

Белгалъяьхача объединеней, горрайисполкомий кулгалхоша хьабаьхка болхлой дІачІоагІбара, цар къахьегамах рационально пайда эцара хьакъехьа эшаш дола де дезараш тІаэца, уж профессиональни кийчбара, эшаш дола социально - бытови хьалаш хьадара йоакхо е еза.

Парте обкома бюрос КПСС членаш, НГІАССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель А. И. Воронкин, республикански «Чеченингушагропром» объединене председатель М. А. Арбиев, парте горкомаши райкомаши декхарийла йир, производстве а юртбоахама продукци йохкача а тІехьадисар дІадаккхара хьакъехьа беш бола организаторски политически болх чІоагІбе. Из дара хІара колхозо, совхозо, кхачан а продукци чакхйоахача а промышленноста предприятеша эшшача ассортиментагІа сомашта, баьцадаарашта, хьайбай а кхйолча а продукцена поставкаш яра хьалхарча аргІагІа торговлена поставкаш яра договораш кхоачашделга Іалашде; бежана цхьан керта лаьрхІача 21 доакъара единицал кІезигагІа доацаш, дикал йола гІожа а моша а доакъар кийчде; дика хьувкъам чуэцара, пачхахьалкхенна ялат дІададара темпаш лакхъе, эшача боараме дика ги кийчде, ялат эцара планаш кхоачашъе, лоацача хана гураха юв культураш дІаера лаьтташ кийчде; агропромышленни комплекс Іан замалахьа болх барга кийчъяра хьакъехьа эшаш дола де дезараш тІаэца деза. ХІьта, къаьстта теркам тІаоза беза къахьегамхошта лерттІа къахьегамен салаІарен хьалаш хьадара, ништта вІаштІехьдаккха деза хІара хьайбаш леладеча ферме дІайха даар хулга, бытовни медицински гІулакх делга, чІоагІагІа хоатташ дола товараш нахага дохкалга.

Терками йицар КПСС члений, республикански агропромышленни объединене председатела заместитела А. В. Волкова — цхьа кІира даьлча г. Грозный баьцадаарашца Іалашъяра дош къоастадергхиларах, «Птицепром» треста директора А. Д. Тумриева — пачхахьалкхенга дулх дохкара план шу чакхдалалехьа тресто кхоачашъергхиларах, фуаш гулдечара тІехьадисар дикка дІадоаккхаргхиларах, НГІАССР маькх йоттачен макаронни промышленноста начальника Б. Я. Шайхаева — ши кІира далалехьа баха нах маькхабулочни изделешца Іалашбелга тоадергхиларах йола заявленеш. Царга дІахайтад, нагахьа санна уж заявленеш кхоачаш ца йой, уж цІенхаштта бехктокхаме озаргболга, балхара дІабахарга кхаччалца.

КПСС обкома бюрос КПСС членашкара НГІАССР Министрий Совета Председатела заместителагара Н. И. Айдиновгара, торговле министрагара А. Н. Зубковгара, респотребсоюза председателагара Х. М. Гуржихановгара, «Грозплодоовощторга» объединене начальникагара В. П. Хаперскегара, ништта, торговле, общественни кхачан кхыча предприятей кулгалхошкара хьадийхар, персонально бехктокхаме а болаш, торговле массаза шекар, маькхабулочни изделеш, минеральни хий, кхыдола мерза хиш, шуран, баьцадаарий продукци, хІамаш ютта средстваш, кхыдола чІоагІа эша товараш хулга Іалашдеш дола де дезараш кхоачашделга.

Торговле цІенхаштта кхоачамбоацараш хиларах КПСС члена, НГІАССР торговле министра заместитела В. С. Гажаевна строги выговор яьй.

КПСС членашта, НГІАССР Министрий Совета Председатела К. С. Салтахановна, жилищно - коммунальни боахама территориальни объединене генеральни директора У. А. Арснукаевна, Грозненски горисполкома председатела В. М. Шамардина тІадиллад, городской коммунальни службай балха порядок оттаелга. Къамаьл а доацаш, чуІе фусамашта, городской коммунальни сооруженешта, сетешта, наькъашта ремонт яра планаш кхоачашъелга. Укх цхьан бетта Старопромысловски, Октябрьски, Грозненски районаш хинца Іалашъяра проблемаш къоастаелга. Къаьстта теркам тІаоз городской пассажирски транспорта болх тоабара, пассажирашта гІулакх дара культура лакхъяра, автобусашта, троллейбусашта, остановкашта, пассажирашта лаьрхІача кхоаленашта боагІаш бола технически, эстетически, санитарни лостам бара. Горисполкома решенешка хьежжа транспорт лине тІа арайоалилга, цун дІаса лелара график лораелга Іалашде.

КПСС Грозненски горкома, парте райкомашта тІадиллад, уж проблемаш кхоачашъяра тІехьа массаза тІахьожам лоаттабелга, ништта советски органашкеи коммунальни службашкеи чуІеча фусамашта, йовхала а хин а сетешта, наькъашта ремонт яра, городской пассажирски транспортага массаза лерттІа болх байтара, гуйранйІани замалахьа болх бара, цунна кийчо яра дешаш кхы тІехьа ца тетташ къоастадайталга.

Профсоюзни областной совета, отраслеви обкома хьалхадаьккхад тІехьаюсача предприятешкара социалистически яхь вІаштІехьъяккхара практика тохкалга, профсоюзни комитеташта къахьегама яхьа эффективность лакхъеча практически новкъостал делга, уж овлангара гІулакхаш тоадара, гучадалийта тІехьадисар дІадаккхара, шера планаш кхоачашъяра тІаерзаелга. Къахьегамхой балха, бытен салаІарен хьалаш тоадара дешаш къестадечара боахамий кулгалхой бехктокхам лакхбелга.

Республикански газетий редакцешеи НГІАССР Гостелерадиоси къахьегама коллективаш тІехьайисара бахьанаш кІоарга а сиха а гучадаха, производственни декхараш кхоачаш ца дарах, во продукци арахецарах, наькха саготагІа дола хьашташ кхоачашдеча бе башха ца хеташ гІулакх леладара бехке бараштa йоагтІаш йола критика е еза. Шерра пропаганда е дикагІйолча опыта, дІайовзийта уж санна — толамга кхача йиш йола таронаш.

Цу темаех лаьца газетий саготІонаш тІа керда рубрикаш хьакхолла, телевидене а радио а гІолла передачай циклаш вІаштІехьъяха. Материалаш кийчъеча шерра юкъеоза партийни а советски а болхлой, боахамий кулгалхой, специалисташ, колхозхой.

КПСС обкома отделий заведующеша А. В. Шаршавыха, Р. И. Зыгаловас, В. П. Борискина, Г. Х. Эльмурзаева парте обкома бюрос тІайиеш йола решенеш кхоачашъяра тІехьа цІенхаштта тІахьожам лоаттабелга Іалашде, шоашта тІачІоагІъяьча участкай балха хьалхашкара кадрай бехктокхам лакхбе. Ерригсоюзни XIX партийни конференце дІадехарашка, 1989 шера 18 июле хиннача КПСС ЦК совещане белгалъяьхача установкашкеи рекомендацешкеи хьежжа партийни балха стилаи методаштеи перестройка яра хьадда де дезараш кхоачашде деза.

ДИКА КАЙОАЛАШ

Укх шералца хадданза тІехьаюсаш хьаеначарех я Грозненски междугородни перевозкай автотранспортни предприяте коллектив. Самофинансированен йиззача хозрасчетен кердача системагІа къахьега болабеннача транспортникаша дика кхетадир дІахо ништта болх бе йиш йоацилга. Цудухьа шоай чура резерваш юкъейоалайир овлангара денз болх тоабара. Цу лостамагІа дика кайоалаш къахьега болабеннаб уж хІанз. Халкъа боахама мовхьаш дІа-хьадахьара ворхІ бетта план хІанзлехьа тІеххоачашъяьй предприяте коллективо. Ер шу доладелча денз планагІа лаьрхІачул совгІа дІа-хьа дихьад 5700 тонн мовхьаш. Соахка укх хана дІа-юха дихьа хиннчарел 29 процент гаргга дукхагІа да уж. Экономически реформа хьалашка керттерча хьокхамех цаІ лоархІаш ба пачхахьалкхенна пайда бар. Цу хьокхама задани шоззеи ахаззеи совгІа тІеххоачаш а яь, планагІа лаьрхІачул тІех баь пайда 89500 сома маьха ба.

Белгалъяьнна дика къа а хьегаш, яхье хьалха латташ я АТП М. Гайтукиев керте латтача самосвалий водителий бригада коллектив. Цо халкъбоахама мовхьаш дІадахьара пачхахьалкхен план 140 процент гаргга кхоачашъяьй. Къахьегама овсарле лакхъяра задани шозза тІеххоачашъяьй цо.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Идеологически комиссе заседани

27 июле КПСС обкоме хилар парте областной комитета идеологически комиссе аргІанара заседани.

КПСС Урус - Мартановски райкома хьалхарча секретара В. Т. Сагаевеи КПСС Надтеречни райкома секретара Л. М. Исаеваси «Клубни учрежденеехи спортивни гІирсехи дикагІа пайда эцара хьакъехьа де дезачох» бола КПСС ЦК соцам а парте обкомо тІайийца решени а кхоачашъяра беча организаторски балхах яьча отчеташка ладийгІар.

Цу даькъе дикагІча оагІорахьа хувцамаш хиннилга белгалдаьккхадале а, бахаш болча наьха цхьа дакъа хІанз а тІехьа культурно-массови спортивни мероприятешта юкъе эзадац. Геттара ледара чІоагІъеш я клубни учрежденей материальни база, доагтІача тайпара методически гІо - новкъостал дац цунна. Цу социальни сферай лоархІаме дакъа дегІадоаладарах партийни комитеташа доагтІача тайпара дІадехац юххьанцарча партийни организацешкара, боахама кулгалхошкара, культуран спортан учрежденей болхлошкара. Из бахьан долаш, дукхагІдолча культурай цІеноех, клубаех, библиотекаех, спортивни сооруженеех боагтІача боараме пайда эцац.

Заседане белгал мадаккхара, парте горкомаш, райкомаш, юххьанцара парторганизацеш декхарийла я культуран спортан учрежденеша беча балхацара юкъмоттиг овлангара хувца, наха идейно - политически, нравственни, эстетически, физически кхетам балара болх дІабахьара маьрра центраш уж хургІолаш.

Заседане боккха теркам тІабахийтабар лаьтта чутакхарах наха зе хиннача районашка даьха долча берашта лаьрхІа дешара процесс вІаштІехьъяккхара проблемашта. Цу даькъе информаци а луш, къамаьл дир комиссе члена, НГІАССР халкъа образоване министра С. М. Мовтаева.

Керда дешара шу хьатІакхача геттара кІезига ха йисай. Цунца дувзаденна цІенхаштта кхерам тІатоссийташ да керда яхкача нах бахача пункташка школаш хьалъяра а, ништта Іаламо хатар дарах зе хиннача школьни учрежденешта капитальни ремонт яра а гІулакх. Цхьацца йолча районашка эшаш йола гІишлон материалаш, ахчан средстваш, болхлой массаза боацаш хиларах хьал кхы а чоалханегІа дерз.

Из деррига дийцачул тІехьагІа, КПСС обкома идеологически отдела этта хьал къоастаде а цун комиссе цІерагІа йоагтІаш йола хьалда предложенеш лоацача хана республикански органашка дІаяла а тІадиллад.

Заседане ништта къамаьлаш дир комиссе членаша КПСС Грозненски горкома секретара В. С. Масловас, тІемеи къахьегамеи ветераний республикански совета председатела В. И. Филькина. Заседани дІайнхьар идеологически комиссе секретара, КПСС обкома идеологически отдела заведующе Г. Х. Эльмурзаева.

ГАРГАЛО ЙИЦЬЕННАЯЦ

БІаь шу совгІа ха я пачхахьо Кавказ карайоалайнча вайцигара дукха лоамарой Турце баха дІабаха. Цига а Іарбий мехкашка а хІанз бахаш ба нохчий, гІалгІай, черсий, адыгаш, гІаьбартой. Шоаш баьнна моттиг а шоай къам а диц ца деш. Кавказацара гаргало хоада ца еш, даьймехкацара бувзамаш чІоагІдеши шердеши ба уж.

Кавказера мел баьнна нах чу а боагІаш, культурни Общество я Турце. 24 июле вай республике хьоашалгІа баьхкаб цун викалаш: Общества председатель — Аслан Ары, цун заместитель Сулейман Иомчаторал, правлене член Хусейн Денга, «Кавказ» яхача журнала керттера редактор Фахри Хуваж.

Вай республике цхьа кІира даккха лаьрхІа ба хьаьший. Грознерча музеяшка, городага хьожаш хиннаб уж. Х. Нурадилова театра артисташа «Дай баьха лаьтта» яха спектакль гойтар царна.

26 июле марксизма-ленинизма университете Нохч - ГІалгІай яздархоща, Ілманхоща, культура болхлоща вІашагІкхетар хиннад цар. Цига къамаьл дир КПСС Нохч - ГІалгІай обкома идеологически отдела заведующе Г. Эльмурзаева, республика халкъа йоазонхоша А. Бокова, А. Айдамирова, профессора В. Тимаева, культура министра заместитела А. Митрофанова, кхычар. Вай доттагІал чІоагІде а бувзамаш шерде а дезалгах дийцар цар.

Къулбаседа Кавказа культурни Общества председатела Аслан Аре, «Кавказ» яхача журнала керттерча редактора Фахри Хуважа дийцар шоай дай Турце Іобахтарах а цар лайнача халонех а лаьца.

— Геттара дукха байнаб цу хана кавказхой, — аьлар Аслан Аре. — ХІанз а «черкесски» аьнна цІи йолаш Іалаьмате дукха кашамаш да тха мехка.

Цу вІашагІкхетаре хиннача «Родина» общества Нохч-ГІалгІай отделене совета президиума председатела заместитела М. Исаевга шоай Общества знак дІаелар хьаьшаша. Шоаш дика тІаэцарах доккха баркал а аьлар.

Йоккха программа а йолаш баьхкаб вайцига Турцера хьаьший. Веденски, Шелковски, Грозненски, Назрановски районашкарча къахьегамхоща вІашагІкхета лаьрхІа ба уж. Вай республика исторе а культура а памятникашка хьожаргба.

Къаьстта боккха теркам тІаозаш я вай «Родина» яхача общества викалашца цар хила езаш йола переговораш. Вайцара бувзамаш чІоагІдара фу дича бакъахьа да дувцаргда цига.

* * *

Самардийнахьа, 27-ча июле, Туркий мехкара баьхка бола хьаьший кепайоазон ЦІагІа хилар республика журналисташ болча хьоашалгІа баьхка. «Ленинан некъ» яхача редакце хиннача вІашагІкхетаре дакъа лаьцар республика шеррача информаце средствай болхлоша. ВІашагІкхетар дІадоладеш «Ленинан некъ» яхача газета редактора Ю. А. Айдаева дийцар республика кепайоазон болхлошта хьалхашка латтача декхарех, редакце балхах лаьца. Хьаьшаша шоай аргІагІа дийцар Къулбаседа Кавказа культура юкъмоттиге хьалха хиннача Іалашонех, «Кавказ» яхача журнала балхах лаьца. Гулбеннача журналисташка дукха хаттараш дир хьаьшаша. ВІашагІкхетар чакхдьлар массавар а цхьан дагара хилара безамеча хьале.

«Грозненски машинашъеча завода «Красный молот» яхача производственни объединенерча цехашта юкъе яьржача яхье хьалхалаттачарех цаІ я чон лоаладеча цхьоалагІча цеха коллектив. Дерригача технико - экономически хьокхамий ворхІ бетта задани ханал хьалха кхоачашъяьй цо.

СУРТА ТІА: крановщица Х. Ахильгова, слесарь А. Багаев, обрубщик С. Спиридонов.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПЕРЕСТРОЙКАС ЕННА БОКЪО

Укх шера 5-ча июле Грозненски горисполкомо соцам тІайийцаб «Южная» оалача майдан юххе бусалба наха маьждиг хьалдара лаьтта хьакъоастаде, аьнна.

Цох лаьца дийцар селхан СССР Министрий Совета НГІАССР гІолла ди лелаберий гІулакхий совета уполномочене Мадаев Лечасеи НГІАССР гІолла Къулбаседа-Кавказа бусалба наькъа дина управлене викала, НГІАССР имамий совета председатела Газабаев ШахІид-Хьажеи республика кепайоазон, радио а телевидене а болхлошца хиннача вІашагІкхетаре. Л. Х. Мадаевеи Ш.-Хь. Газабаевеи жоп делар журналисташа тийннача хаттарашта.

Корр.: — Лечи Хамзатович, мишта латт тахан вай республике пачхахьалкхеннеи ди лелабараштеи юкъера гІулакхаш? Ди лелабе новкъарленаш еш моттигаш нийслой?

Л. Мадаев: — Нийслац. Майрра ала йиш я ди лелабераша шоай гІулакх дІадахьа пачхахьалкхено новкъарле еш цхьаккха а хІама дац. Тахан вай республике болх беш да 17 маьждиг, дукха киназаш. Мадарра дийцача, тахан хІара юрта хьаделла йиш я уж, ди лелаберий безам хилча. ЗаконагІа цу гІулакха эш ди лелабеча 20 саго халкъа депутатий моттигерча Совете маьждиг е киназ хьаделлар дехаш заявлени дІачуялари цул тІехьагІа СССР Министрий Совета динах йолча Комитете регистраци яри. Из даьчул тІехьагІа кхы царна духьале е бокъо яц. Аз цхьаькха а тІатохаргдар: СССР Лакхехьарча Совето динах дола керда Закон тІайийцача из кхы а аттагІча даргда, хІана аьлча тІаккха моттигерча Іаьдала ший бокъо хургья керда вІашагІъеллача дина тоабана, дина учрежденена регистраци е.

Корр.: — Лечи Хамзатович, пачхахьалкхен органаша малагІа новкъостал де лерхІ Грозне маьждиг хьалдеча?

Л. Мадаев: — Моттигера Іаьдал кийча да цу деша ди лелабераша хьатІадена дехар кхоачашде. Масала, цар дехарах хІанз Грозненски горисполкома болхлой маьждиг хьалдара проект кийчъеш ба. Цу гІулакха города Грозне керттера архитектор нов. Кадиев лаьрххІа Ленинграде ваха ва, цигарча маьждига проектага хьажа. Маьждиг хьалдеча моллагІа а новкъостал де шоаш кийча болга хьахайтад Іарбий мехкашка бахача вай мехкахоша а. Из дика да. Бакъда, цар новкъосталах пайда эца безаргба, аьнна, хетац сона. Вайга воашка йолаш я моллагІа а маьждиг хьалде таро, цу гІулакха эшар.

Корр.: — ШахІид-Хьажа, мишта тІайийцар городе Грозне маьждиг хьаделлалах бола хоам укхаза бахача бусалба наха?

Ш. - Хь. Газабаев: — Геттара раьза хинна. Маьждиг хьаделлар а ди лелаберашцара пачхахьалкхен гІулакхаш хувцадалар а хьахиннад тахан вай мехка хулаш латта хувцамаш, перестройка бахьанца. ЗаконагІа диллача-м, хьалха а маьждиг е кхыйола дина учреждени хьа ца еллийта цхьанне а бокъо яцар. Цхьабакъда, из закон цу хана саго кхоачаш дацар. Кхоане - ломме ехкаш гаьна доахар гІулакх. Тахан деррига кхыча тайпара да. Перестройка я тхона из паргІато еннар. Цудухьа ди лелабераша хьаллоац перестройка, цунна тІехьа ба уж.

Корр.: — ШахІид - Хьажа, малав городе Грозне маьждиг хьаделлара инициатор? КІал кІийле йолаш дий цу гІулакха инициатораш Халкъа фронт оалача неформальни организаце викалаш ба, яхаш тІеххьарча хана арадаьнна къамаьлаш?

Ш.-Хь. Газабаев: — Данне дац. Халкъа фронто цу гІулакха даь цхьаккха хІама дац. Цунна тешал деш цхьа масал доаладергда аз. Городе маьждиг хьаделла бокъо ехаш Грозненски горисполкомага яздьяча заявленена кІал кулг яздаьд 152 бусалба саго. Царна юкъе вац Халкъа фронта цхьаь цаІ викал. Из дош эггара хьалха оздадьраш ба Грозненски, района Пригородненски дина община юкъебоагІа нах. 6—7 шу да цар а Грозне бахача кхыча бусалба наха а моттигерча Іаьдалагара городе маьждиг хьаделлийтар деха. ХІьта цу хана Халкъа фронт вІалла хила а мича хиннай. ТІаккха мишта ала йиш я цу гІулакха инициатор из я, аьнна?

Корр.: — ШахІид-Хьажа, тІеххьара хаттар да са хьога. Маьждиг хьалдеча тхоай дакъа юкъедахьа безам ба тха. малагІа новкъостал эш тхогара, аьнна, хІама даьдий Халкъа фронта викалаша?

Ш.-Хь. Газабаев: — Оаха ер е вож новкъостал дергда шоана, аьнна, царех хІанзалца цхьа саг венавац тхо долча.

Интервью ийцар, **Х. ШАДИЕВ.**

ТІЕХЬАБУСАРАШ БОЛЧА

ЧОАЛХАНЕ ХЬАЛ

Укх деношка хиннача КПСС обкома бюро заседане кхычарна юкъе чІоагІа критика йир «Грознефтеоргсинтез» объединене балха. ТІеххьарча хана республика промышленни объединенешта, предприятешта, управленешта юкъе тІехьаюсаш хьайоагІа цун коллектив. Укх шера хьалхарча ах шера поставщикашта дІа ца йохьийташ йисай 11,8 миллион сома маьха товарни продукци. Шеко яц, из чІоагІа Іаткъ мехкдаьтта чакхдоахараште.

МалагІаш да объединенес иштта ледара болх бара бахьанаш? Цу хаттарца дІадоладир тха корреспондента «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене Генеральни директора заместителаца Петров Виктор Александровичаца хинна шиъ къамаьл.

— НийсагІа аьлча, тахачарча денга тха объединене декхар 15 миллион сомага кхаьчад. ХІана аьлча, укх июль бетта кхы а 100 эзар тонн продукци поставщикашка дІа ца йохьийташ йисай. ГІулакх цу хьал тІа кхачара бахьанех керттердар да машиннаькъахоша шоай болх геттара ледара беш хилар. Карара шу доладелча денз шІбашкара йоагІаш йола цистернаш цІанкха а лоаттальяц тхона. Къулбаседа-Кавкарски машиннаькъа отделене, къаьстта мазут дІакхахьара. Масала, укх шера хьалхарча ах шера мазут дІадахьара планагІа йоагІачул 1817 цистерна кІезигагІа хьаяйтар. Из бахьан долаш поставщикашта дІа ца дохьийташ дисар эзараш тоннаш мазут. Цистернаш ца хиларах дІа ца йохьийташ йисар потребителашта объединене хьаю кхыйола продукци а: бензин, керосин, дизельни доагор, иштта кхы. дІ. Из дош къоастадара оаха новкъостал ца дехаш моттиг йисаяц. Бакъда, хІанзалцахьа хувцалуш хІама дац, лакхе аз мааллара, тахан а хьал чоалхане да.

Продукци потребителашка дІаяхьийта цистернаш ца таарах, биззача боарамагІа болх бе йиш йоацаш я объединенена чуйоагІа производственни коллективаш, простояш ю технологически установкаша. Масала, из бахьан долаш июнь бетта №№ 11—12, 7—8, 14 йолча установкаша, ЭЛОУ—АВТ чакх ца доаккхаш дисар итташ эзараш тонн мехкдаьтта, 1029 сахьата простояш йир. ХІаьта тахан а мехкдаьттапродукташ дІаяхьийта вІаштІехьа ца далахьа, болх ца беш латт №№ 1, 11—12 йола установкаш. Из бахьан долаш, объединенена доккха зе хул. ДукхагІа йоаю бийдал, материалаш, арахецача продукцена юха сортировка е езаш хул, иштта кх. дІ.

— Виктор Александрович, хьа къамаьлага ладийгІача объединене планах лоархІа ца яра беррига а бехк машиннаькъахой ба-кх?

— Хинна Іац. Тха балха дикка новкъарле ю тахан ира хьалхьайнача экологически проблемаша. ХІанз хьалха санна бокъо лац зене йола отходаш дІакхувса. Масала, оаха арахец парафин цІенъяра, заводаша пайда ийбора серни кислотах. Иштта тха объединене я шиъ алкилирующи установка. Цига арахец чІоагІа хоатташ дола алкилбензин. Бакъда, из хьадеш серни кислотах пайда ца ийбича далац. ХьалхагІа укхаза проблема хилацар тха. Пайда ийца даьнна серни кислота дІамехкадора Андреевски Долина оалача моттиге йолча свалке. Амма, экологически оагІо хьанийцача из Іалама а гонахьа бахача наха а зене гІулакх да. Цудухьа общественностои бахача нахеи из дош хьалгІотта а дац, свалка дІакъовла езаш хилар тхо. Пайда ийца даьнна серни кислота кхыча, из эшача организацешта дохка хьежар объединени. Бакъда, из эцаш саг коравинзар. Из бахьан долаш соцабе безаш хилар алкилирующи установкай болх.

— Серни кислотах пайда а ца ийбеш, кхыча тайпара хьае йиш яц парафин а алкилбензин а? Хьона ховш, вай мехка йолаш йий зене йоацача компонентах пайда а ийбеш уж продукташ арахецара технологеш?

— Йолаш я. Цу гІуланкха гаьна ваха а везац. Масала, тха объединенена чуйоагІача А. Шерипова цІерагІча заводе юкъейоалаяьй серни кислота юкъе а доацаш парафин яккхара керда технологи.

— ТІаккха фуд шоана из керда технологи шоай объединенена чуйоагІача ерригача заводашка юкъейоаларя новкъарле ер?

—Кердача технологех парафин хьаяр объединенена экологически оагІорахьара аьттув болаш дале а экономически пайдане дац. ХІана аьлча, цу технологегІа махетта цІена парафин хьае йиш яц. Цу тайпара продукци экспорта дІаяхьийта мегергйолаш хилац. Кхыча мехкашка хоатташ яр геттара а цІенъяь парафин мара яц. ХІаьта серни кислота юкъе доацаш чІоагІа дика парафин хьае йиш яц. Цудухьа, сона хетачох, цкъа чакхдаьккхача серни кислотах кхычахьа пайда ийберг бола никъ лаха беза. Укхаза шоай дош ала дезараш Іилманхой ба.

— Виктор Александрович, вай мел дувцараш, оалаш махиллара объективни бахьанаш да. ХІаьта, шун шоай бехкагІа цхьаьца кхоачамбоацараши гІалаташи дувлийтарах гІулакх юкъагІдусаш моттигаш ийслой?

— Къайла сенна кхухьаргда из, дукха ийслу. Масала, тха заводашка производства «готтига» моттиг а хинна дІаэттай мехкдаьттах дукхагІен цІенагІен продукци хьаяккхара дош. Из бахьан долаш тахан боккхача маьхе йола бийдал, балха ха дукха зехьа йоаю, из воча оагІорахьара Іаткъ коллективай гІулакхашта. Из кхоачамбоацар дІадаккхар дукхьа тахан оаха объединенена чуйоагІача ерригача а производствашка юкъейоалаяьй мехкдаьттах дукхагІен цІенагІен продукци хьаяккха таро хулийташ йола керда процесс.

Дукха хІама дов тха каст-кастта авареш хиларах. Цу тайпара моттиг ийсъелча коллектива мел Іоткъам, зе хул хьахьокхаш цхьа масал доаладергда аз. Катализатора линзови компенсатор эккхар бахьан долаш бутт гаргга болх ца беш сеца лаьттар Г-43—107 яха установка. ХІана? Цига латта оборудовани импортни я. Вай мехка из хьаеш яц. Цудухьа тхоай министерствага гІолла заявка а енна, Италера оборудовани хьаярга хьежа дезаш хилар.

Каст-каста лелх установкай насосаш, трубопроводаш.

— ХІана ийслу из?

— Цу установкашта, оборудованена гІулакх деча технически персонало шоай декхар цІена а тешшаме а кхоачаш ца дарах. Оператораш хан-ханнахьа хьежац цар балха режимага, тесса леладу профилактически гІулакхаш. Лоацца аьлча, телхаю технологически дисциплина. Цу тайпара кхоачамбоацараш, гІалаташ эггара дукхагІа дувлийт В. И. Ленина цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводе. Уж моттигаш ийслу А. Шериповеи Н. Анисимовеи цІерагІча заводашка а. Ала деза, цу коллективашка боккха къовсам лоаттабу технологически дисциплина телхаерашца. Царна материальни оагІорахьара таІазар ду, премеш дІайоах. Из бакъахьа да. Амма, сога хьаттача бехктокхаме оза безар дисциплина телхаяра моттигаш дукхагІа ийслуча предприятей кулгалхой а. ХІаьта, халехете а объединене из деш дац. Цу деша ледарло ю объединене парткомо а. Цо лохбу шоай коллективашка порядоки дисциплинеи лерттІа лоаттаяра хьалхара кулгалхой бехктокхам.

— Виктор Александрович, фу де деза тІадиса декхар юхаметта а оттадеш, объединенес укх шерара планаш кхоачашъяра? Цу даькъе ийсагІа дола наькъаш малагІаш да, аьнна, хет хьона?

— Реалисташ хургда вай. Тахан объединене эттар чІоагІа чоалхане хьал да. ГІулакх бокъалгахьа даккхара дукха къахьега деза. ХІаьта а объединене я чоалхане декхар кхоачашдара, 1989 шерара производственни планаш кхоачашъяра эша таронаш. Хьалхарча ах шера тІадиса декхар метта а оттадеш, шера план кхоачашъяра эш цу деша тІехь ерригача къахьегама коллективай бехктокхам айбар. Къаьстта чІоагІа хила еза дисциплина. Махулла кІезигагІа хилийта еза установкашка авареш. Капитальни ремонт чакх а яьккха, болх бе йолаялийта еза А. Шерипова цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача завода АВТ яха установка. Цо таро лургья дийнахьен-буси итташ эзараш тоннаш мехкдаьтта чакхдаккха. Интенсификаци яра чотагІа лоацъе еза Г-43-107 яха установка ремонтагІа латташ йоаю ха. ХІана аьлча, цо карагІдоалийтаргда кхы тІа лакхаактанови бензини дизельни доагори даккхара эша компонентш хьаяха. ХІаьта эггара керттердар да поставщикашка мехкдаьтта продукташ ханнахьа дІакхахьийтар. Цхьабакъда, машиннаькъахой новкъостал доацаш из кхоачашде тхона карагІдаргдац. Цар тхона лоаттае еза планагІа йоагІачул совгІа цистернаш. ТІаккха мара тІадиса декхар юхаметтаотталургдац. Договорни поставкаш кхоачашъярах тийша да объединене коллективай гІулакхаш. Кхы тІехьа а ца тетташ, махулла сихагІа объединене емкосташка Іоаяь латта кийча мехкдаьттапродукташ потребителашка дІакхачийтар тахан хьалхагІа де дезар да. Кхоане ехха йиш йоаца хІама хет сона экологически проблемаш а. Из дош таххане а къоастаде доладала деза тхо. Производствана сихагІа юкъекхувла еза экологически зене йоаца технологеш. ТІаккха сецае езаргьяц установкаш. Сога хьаттача, эггара хьалха цу деша уйла а еш хила деза тха базови институтий Іилманхоша деш дола тохкамаш.

Къамаьл дІаяздаьр Х. ШАДИЕВ.

Шоаш укх шера тІанийца декхараш дизза кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяьй Н. Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установкай технологаша. Хьаькъалца пайда ийбу царех цхьачар шоай кхоачамех.

Шоай балхах тІехдика кхеташи уж толамаш доахача дизза дакъа лоацаши бола технологаш кІезига бац установке. Царех я оператор Сигаева Валентина Михайловна. Ше дуккхача шерашка Іоаяь опыт дог раьза долаш дІалу цо къонача технологашта.

Шоай декхараш дайм цІена кхоачашдеш, уж санна технологаш бІаьш ба заводе. Царех я оператор А. Г. Якимец. Тъаьх шу да из балха моттиг ца хувцаш укхаза къахьегаш йола. Массехк смежни професси караерзаяьй цо. Цудухьа установка моллагІча участке къахьега йиш йолаш я из хІанз.

Цу установке меттел, заводе а дикагІа лоархІачарех я воккхагІвола оператор Шемякин Владимир Георгиевич керте латта смена. ХІанз Владимир Георгиевича цІена кхоачашдеш да КПСС Заводской райкома, предприяте завкома, цеха партбюро члена декхараш.

СУРТАШ ТІА: 1. Установка беча балха режимага хьожаш я оператор В. Сигаева; 2. дийнахьа баьча балха итогаш еш я оператор А. Якимец; смена воккхагІвола оператор В. Шемякин.

А. АЙРАПЕТОВА сурташ.

Іанга кийчдаларга хьожаш

ШАЬРА ДАР КАЬХАТА ТІА...

Старопромысловски треста № 5 йолча жилищно-коммунальни участка цІеной фонд 81 дукха этажаш йола цІенош долаш я. Уж да пхеза а кхы дукхагІа а вІаштІара даь. Царна юкъе яц частни сектор, наьха шоай доалахьа дола цІенош. Бакъда, уж а цкъаза цхьацца новкъостал дехаш хул цу участкагара.

Дукха да из е кІезига да? Домоуправлене дукхагІболча болхлоех — слесарех, сантехникех, кхычарех — «шабашникаш», корта бохабу малар мела нах ба яха даьннад вай. Со домоуправлене болхлой га даккха валлац, бакъда, царех иштта оалаш хилар дукхача а даькъе ийса-м дац. Айса яхар хьадда йолча цифращцен фактащцен бакъде хьожаргва со.

Цу лакхе цІи яьккхача участка болхлоша гІулакх ду 81 цІенна. ХІаьта уж-м берригаш а 12 саг мара вац. Уж ба ши электрик, ши сварщик, ши сантехник, ялх слесарь.

ДІауйла елаш, кхувргдий цар дийнахьа квартирашка бахача наха деш дола итташ дехараш кхоачашде, хьадеш дар дика де а?

Лаьттан кІалхара хий дукхача моттигашка долаш я Старопромысловски район, хІаьта ЖЭУ-5 йолчара территори къаьстта уж хиш дукха долаш я. ДогІа дийлхача, босенашкара Іочудолалу хин тоатолаш, хьалъюз нах чубахача цІеной подвалаш. Бутт совгІа ха я подвалашка иштта хий этта нах чубаха бархІ цІа дола. Из бахьан долаш нах чубахача квартирашка дукха хул подвалашка хьахинна комараш, мозий, санитарни ийса доаца хьал отт. Из бахьан долаш леткъ квартирашка баха нах...

ХІаьта подвалашка латтача хиво йохаю цІеной лардаш, пенаш эттІа доладу, цІенош нах чубаха йиш йоацача довл. Цу тайпара хІама цу участке хинна Іац. Из да городе а республике а.

Иштта эттача хьале тамашне гІулакх да «Водоканалстрой» тресто (цун кулгалхо ва нов. Лудков) лаьцар. Подвалашкара хий дІадаккхара автобочкаш яйта, яхаш, деш дола дехар нагахьа мара кхоачашдац.

Кхы цул вогІа дар а да... районе цхьайолча улицашка, масала, «Нефтянка», «Березка» яхача остановкашка противогаз а елла, чарахье водаш ювхаю хьамча иккаш а йийха мара дІаваха йиш яц. Укхаза зІамига а доккхий а фекальни бІехача хин Іамарч латт. ХІаьта треста болхлоша цхьанкха хІама дац центральни канализаци цу чура бІеха хиш лакхе хьалъара а ца дувлаш, дІагІоргдолаш цІенъяра.

Кхыметтел из дича а чакхдалац цу районе канализаци лерттІа болх бергболаш лоаттаелга, хІана аьлча канализаци хІанзарча цигарча цІеношта кхоачамбеш яц. Цо кхоачам бора цига иттех цІа мара доацача хана. ХІанз цига дукха керда цІенош хьалдаьча, хана эш йоккха канализаци.

Из иштта долаше халкъа депутатий Советий Грозненски горисполком а Старопромысловски райисполком а цу деша терко еш яц.

Цу «фекальни» йолча цхьан улицагІа вах со. Укх тІеххьарча кхаь бетта цкъа укхаза гучабаьннабац городской а республикански а санитарно - эпидемиологически станцей болхлой. ХІаьта уж ма бий эггара хьалха иштта дола хІама соцаде дезараш, бехке бараша гІод тоха, кхыметтел балха тІара дІабахара дош оттаде дезараш. Царна фу бала ба наха из хьовзам, цатоам балара, инфекционни лазараш хьоадара из кхераме хилара? Царна ІотІа мича мехк бІеха хий, цар когашта кІал мичад из...

ТІаккха дІауйла ел оаш, 12 болхлочоа могаргдий иштача хьале шоашка ду дукха дехараш кхоачашде? Нах чубаха цІенош Іанга кийчде?

Нах чубаха цІенош Іанга кийчдарах аьлча, из болх геттара ледара беш ба. Цун бахьан фуд? Эггара хьалха из да материально-технически база ца хилар, материалаш геттара во Іалашъеш хилар.

Нах чубахача цІеной боахама Старопромысловски треста кара да дукха этажаш йола 112 цІа. Масала, уж Іанга кийчдара «Гортеплосета» дІадехачохи йолаш йолча нормативехи кІезигагІа яле а, 224 манометри 300 вентили эш старопромысловски коммунальникашта. Жилищнокоммунальни боахама республикански управлене производствено - технически комплектаце управленена еннараш 20 манометри 40 вентили мара яц. Хьабел оаш цу кхоачамца боаггІаш бола болх!

Старопромысловски районе я итташ мехкдаьтта, промышленни, автотранспортни предприятеш, заводаш, гІишлошъюн монтажнии организацеш. ТІаккха шоаш болх беча моттигашта юкхе бах цар къахьегама коллективай болхлой а. Уж бах вай дувцаш долча цІеношка. Цунца дувзаденна хьоае йоагІа халкъа депутатий Старопромысловски райсовета исполкома цу цІеношта ремонт еча шелъялале новкъостал де уж предприятеши организацеши декхарийла еш йола № 254 йола 26 мае яь решени. Из дар ахка дІадолалуш. Болх бара график оттаяьяр, предприятеша ремонт е еза цІенош къоастадаьдар.

ХІаьта уж балхаш мах боацаш деш а дацар — баьча балхах доагІар лургдолаш тресто договораш даьдар. Цу документах СМУ-2, СМУ-5, СМУ-3 (уж «Грозтрубопроводстрой» треста подразделенеш я) коллективаша дукха этажаш йола 9 цІа, «Электроприбор» заводо—9, Грозненски экспериментально - механически заводо—1, автотранспортни предприяте — 1, «Грознефть» СМУ-си ПИК-аси— 2 цІа — деррига а 41 цІа тоаде деза.

Оалаш ма хиллара, кьхаташ тІа из деррига шаьра дар. Ер аз яздеча хана царех цхьаккха предприяти организаци цІенош тоаде йолаеннаяцар. Халкъа Іаьдала органо шиъ решени кхоачашъяра иштта тІахьожам лоаттабу? БІарчча квартал дІаяхай из решени кхоачаш ца еш. Редакцена ловра Старопромысловски райисполком шиъ решени кхоачашъярга маца хьожаргья хар.

Треста болхлоша цхьаккха хІама диц ала йиш яц. Шоай низаца а «Сантехника» новкъосталца а итташ цІенош тоадаьд цар. Бакъда, «Гортеплосеть» служба а лаьрххІа йола комисси а ца хьожаш тІехьатетт уж.

Юххера а. Нагахьа санна цІенош геттара дика кийчдой а Іай шийлача багІа безаргба Старопромысловски районе баха нах.

№ 2 йолча котельнера нах бахача цІеношка йІовхал кхачара Резной яхачеи цунна хьатІайоагІачеи улицашка 550 а 1110 а метр йІаьхача теплотрасса аварийни участкаш тоае еза. ХІаьта уж тоае хІанз а болабеннабац. Хетаргахьа, заказчик йолча «Гортеплосета» а из болх бе безача «Грозтрубопроводстрой» треста СМУ-2, СМУ-3, СМУ-5 яхараштта а дагадаллац из гІулакх.

Иштта да районерча мехкдаьттахой фусамаш Іанга кийчъяра сурт.

А. САДУЛАЕВ, тха спецкорр.

Кхом бе, лораде, лархІа

РУЗКЪА ДЕБАДУ НАЬКЪАШ

Электроэнерги кхояра керттердар да цу гІулакха тІаерзаяь дукха мероприятеш чакхъяхар, цун метта кхыяраш дІа а ухийташ, из кхояр.

Нохч-ГІалгІайчене йоккхий таронаш я доагора ресурсашта метта вторични энергоресурсаш дІаахийтара, доагора метта биомассех пайда ийбара, иштта кхы дІахо а. Вторични энергоресурсаш лархІа езаш я производстве хьахулаш йола отходаш, технологически процессашка хьахул уж. Царех пайда ийбе йиш я халкъа боахама кхыча процессашка, энергеца уж Іалаш а еш. Вторични энергоресурсаш лархІа йиш я Іанарах, +40° С долча дІайхача хих. ХІанзалца хьа 16 процентага кхаччалца мара пайда ийбаьбац цунах, таханарча денга 40 процентага кхаччалца пайда ийбе йиш я цунах.

КПСС XXVII съезд хинначул тІехьагІа шозлагІа энергоресурсех пайда ийбара болх чІоагІбелар республикерча предприятешка. Масала, «Грознефть» производственни объединене чакхъяьхача мероприятеша таро хилийтар мехкдаьттаца хьайоагІача 115 миллион кубически метр совгІа йолча газах пайда ийбе.

ЦІенхаштта болх баьб шозлагІа энергоресурсех пайда ийбара даькъе Нохч-ГІалгІай шекар доаккхача заводе, йІовхал Іалашъю система эргаяьккха тоаярах, кхыйола мероприятеш чакхъяхарах кхояьй 40 процент гаргга Іи.

ЙІовхал лоаттаеча, вентиляци еча, потребителашта доагори хийи лоаттадеча энергосистемах шозлагІа пайда ийбарах ТЭЦ-е зехьа йоаеш йола йІовхал дикка кІезигъяьй.

«Красный молот» яхача заводе дикка дукха доагор ходаьд укх тайпара мероприятеш чакхъяхарах. Іанарца йІоахъеш хинна помещенеш хица йІоахъергйолаш гІулакх дарах, из хий дІоахьдара дІаахийтай цкъа пайда ийбаь йола Іи, дымови газий пишкара дІаухаш йола йІовхал чусоцаяра йолча оборудованена реконструкци яьй, Іанара яьшка цІи йоагаяра регулировка ергйола автоматика юкъейоалаяьй.

Промышленность дегІадоалаяра йола кхоане чІоагІъяь хила еза шозлагІа энергоресурсех пайда ийбара чотагІа, цхьаккха тайпа отходаш дІакъестаргйоаца гІулакх а деш. Цхьабакъда, шозлагІа энергоресурсех пайда ийбелга эсала лел республикерча цхьайолча предприятешка. Масала, А. Шерипова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе, Н. Анисимова цІерагІчаНГНПЗ мела лела шозлагІа энергоресурсех пайда ийбара йола мероприятеш производствана юкъекхухьилга. Дымови газаца йІовхал дІаухаш зехьа йовлга соцадаьдац укхаза. Цкъа пайда ийцача йІовхалах шозлагІа пайда ийбара чотагІа «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене ерригача предприятешка дІоахде йиш я хий. ВЭР-а чотагІа йІовхалаэнерги дегІакхувлац цу предприятешка. Йоалаш йолча таронашка хьежача цкъа пайда ийца конденсат юха чу а ерзаяь, цунах пайда ийбелга технически кхоачамашка хьежжа диц.

Лохлуш латт цу предприятей технико - экономически хьокхамаш, доагІачул дукхагІа доаду доагори электроэнергии, болх беш йола оборудовани каст - каста йохаш моттигаш ийслу.

ДоагІачул дукхагІа доагор доадар дувзаденна да отопительно - вентиляционни эшарашка дІаухийта Іи йоагІачул тІех йІайха хиларца. Из бахьан долаш итташ тоннаш пароконденсатни смесь хІара сахьата канализаце дІаухийт укхаза. Из электростанце пайда ийбайтара юха чу ца ерзаярах тІа-тІа дукхагІа хул зехьа йовш йола Іанара конденсат, из гІулакх чІоагІа Іаткъ электроэнерги яккхара. Іанара конденсат юха чу а ерзаяь, цунах шозлагІа пайда ца ийбарах хІара шера ТЭЦ-е доаду 7 эзар тоннага дІакхоачаш дола условни доагор. Шера иззал йІовхала энерги мара яц городага Аргунага дІакхоачаш яр. ХІара шера «Грознефтеоргсинтез» предприятешка гІолла ТЭЦ-о еш йола отходаши зехьа йоаеш йола ресурсаши цхьа миллион тонн условни доагорга дІакхачаш я.

ШоллагІча ресурсех пайда ийбе йиш я промышленносте меттел коммунальни боахаме а. Масала, А. Шерипова цІерагІча ГНПЗ-е йІовхал Іалашъеча системана реконструкци йича, цун вІаштІехьдаргдар Черноречье яхача, Кирова цІерагІча поселкашкара коммунальни-бытовой хьашташ кхоачашде.

Шерра пайда ийбе йиш я республике биомассах а. Царех лархІа йиш я городашкара а юртбоахамера а отходаш, кІотаргаш, кхыяраш. Масала, цхьа гектар долча лаьттара яха йиш я ши тонн мехкдаьттана ийсса йола биомассаш. ХІара шера лаьтта хьахул 40,2 миллиард тонн мехкдаьттана ийсса йола биомассаш. Республике итташ гектараш лаьтташ да кІезига пайда луш, иштта хьунаш а я, царех пайда ийбе йиш я йІовхала источник хиларах тарра. Масала, хьажкІий отходех хьаде йиш я доагор (этонолспирт). Цул совгІа юртбоахама отходех хьае иш я биогаз, цунах пайда ийбу котельнешка.

Энерги халкъа рузкъа да. Доагарах бизза пайда ийбар, энергетически ресурсаш зехьа йоаерашца къовсам лоаттабар — хІаране сийлен декхар да.

И. БАШИРОВ, академика М. Д. Миллионщикова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта института доцент.

ДИКАГІЧА ОАГІОРАХЬА

Республикерча промышленни предприятешта юкъе эггара хьалхарчарца госприемнагІа болх бе йолаеннача-рех я Назрановски ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода коллектив. Цу лоархІамеча гІулакха ханнахьен лерттІен кийчо ца ярах хІанзалца хьа эсала болх беш хьаеначарех я из. Экономически реформа хьалашка къахьега йолаенначул тІехьагІа дикагІча оагІорахьа хувцабеннаб цун болх. Ер шу доладелча денз хІанзлехьа пачхаьлкхен планагІа лаьрхІачул совгІа завода машинашъераша маьхалъяьккхай цхьа миллиони 591 эзари сома маьха тайп-тайпара продукци. Шоай потребителашта поставкаш яра долча договорни декхарех а а толамца лоархІабаьб уж.

ЙоагІачул дукхагІа продукци маьхалъяккхарах, бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, хьаеча продукцега дІабода мах планагІа лаьрхІачул кІезигбарах пачхаьлкхенна пайда бара хьалхарча ах шера план 112 процент кхоачашъяьй предприяте коллективо. Оттабаьча боарамал тІех баь пайда 333 эзар сома маьха ба.

Пятилетка диълагІа шу доладелча денз шоаш тІанийца декхараш тІеххоачаш а деш, завода цехашта юкъе яьржача яхье хадданза хьалха латташ хьабоагІа Цуров Батарбека кулгалдеча литейни цеха машинашъераш.

Б. КОСТОЕВ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Шоаш укх шера тІанийца доккхий декхараш ханал хьалха кхоачашдара хьинаре къахьег «Южэнергохимзащита» яхача специализированни управлене Кавказски участка болхлоша. Цудухьа ханал хьалха, 24 июле, кхоачашъяьй цар дерригача технико-экономически хьокхамий ворхІ бетта задани. Оборудовани мукх ца яйтара дукха балхаш даьд цар Нохч-ГІалгІайчен теплоэлектроцентралашка, Грозненски газ чакхйоахача заводе, Дагестанерча предприятешка, кхычахьа. Ер бутт боблехьа планагІа лаьрхІачул совгІа цар дергда итт эзар сома маьха балхаш.

Уж толамаш даха вІаштІехьдаьннад ерригача бригадай болх хьавкъалца вІаштІехьбаккхарах, къахьегамен производственнии дисциплина чІоагІъярах. Белгалбаьнна дика къа а хьегаш, даим яхье хьалха латташ ба укхаза Гусев Валентин, Ахаев Султан, Пономарев Виталий, Ефанов Владимир, кхыбараш. ХІара сменагІа нормаш 110—115 процент кхоачашъю цар.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ТАРОНАШ ЙОЛАШ Я

Мужеча бодача наькъа йистте улл Орджоникидзе цІерагІча колхоза № 2 йола ферма. Цу ферма кулгалхо ва Хамхоев Ахьмад. Шиъ балхах дика кхеташ, къахьегара тІера волаш хьавоагІа из дуккхача шерашка. Ахьмад керте отталехьа укхазара гІулакхаш дика дацар, ра гІулакхаш дика дацар, халла мара кхоачашйицар планаш, болхлой каст-каста хувцалора, доалан Іангара хила доахар.

Эггара хьалха Ахьмад дагаваьлар коллективаца фермера гІулакхаш тоадарах, къахьегама дисциплина чІоагІъярах, хІара саго шийна хьалхашка латта декхараш кхоачашде дезаш хиларах.

Укх тІеххьарча шерашка № 2 йолча ферма шиъ декхараш кхоачаш а деш, дика толамаш даьхад. Из ховш да ерригача колхозе. Цига ба 105 бетта етт. Царна дика Іунал дар бахьан долаш шура дика тІаккхет.

ДІадахача шера, планах яккха еза шура 164 тонн хиннача, яьккхар 178 тонн хилар. ХІара Іаттагара яьккхар 1512 килограмм хул, план 1450 килограмм йолаш. Из деча хьинаре къахьегаш ба укхаза бежа Іуй Аушев Махьмад, Балаев Мустафа, кхыбараш.

Пачхаьлкхенга шура йохкара план кхоачашъяьй ферма болхлоша. Йохка езар 140 тонн йолаш, 158 тонн шура дІаеннай пачхаьлкхенна. Дика толамаш даьхад доахан деттараша а. Дуккхача хана дениз доярка я Оздоева Хамсат. Дуккхаза а социалистически яхье хьалхалатташ хиннай из. Шиъ низ кхо ца беш бу цо болх. ДІадахача шера хІара Іаттагара 1777 килограмм шура яьккхар Хамсата, план 1450 килограмм йолаш. Цунца яхье баьнаб ГандаровгІар Совдати Дугии.

Дика къахьийгад фермерча болхлоша карарча шера хьалхарча ворхІ бетта а. План 79 тонн йолаш, яьккха шура 95 тонн я. Иштта кхоачашъяьй пачхаьлкхенга шура йохкара план а.

ХІанз ферма коллективана хьалхашка доккхий декхараш латт. Царех керттердар да доакъар кхоачам болалаш Іалашдар. Шиъ ханнахьа из ферме дІаозар. Из гІулакх кхоачашде оарцагІваьнна лел Ахьмад.

Дукха ха йоацаш ферме хиннача собране массавар а раьза волаш, чІоагІдир 1989 шера пачхаьлкхенга шура йохкара план Октябрьски революце цІей дездеча деношка кхоачашъе. Из де таронаш йолаш я.

Т. ХАШИЕВ.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ — КОММУНИСТАШ

Вай республикерча предприятешта юкъе дикагIчарех цаI лоархIаш я Грозненски экспериментально-механически завод. Укх шера а дика толамаш доахаш я цуи коллектив. ТIеххьарча квартала хьокхамашка хьежача къахьегама овсарлен план 106 процент, продукци арахецара план 103 процент, пайда эцара план 100 процент кхоачашъяьй цо.

Сов йоккха еце а низ болаш партийни организаци я заводе. Дукха декхараш латт цунна хьалхашка. Цун секретара Умалатов Саид Джамлаевчича иштта дувц шоай балхах лаьца:

— ХIанз, укх сахьате, тха, коммунистий, эггара лоархIамеча декхарех цаI да производственни а технологически а дисциплина чIоагIъяр. Дукха ха йоацца цу хьакъехьа партийни собрани а хиннай тха. Принципиальни къамаьл хилар цига. Шин дийнахьа балха ара ца ваьннача болхлочунгара Ю. Т. Поцелуевгара доагIача тайпара жоп дийхар коммунисташа. Заводе къаракъ хьачудахьаш гучаваьнна И. Н. Коваленко а бехктокхаме эзар.

Завода балха Iаткъаш да цхьаболча болхлой технологически дисциплина во хилар. Иштта С. Зеброва бригада болхлоша доагIача тайпара басар тохаш ца хиларах укхаза арахецача продукце товарни вид цкъаза во хул. ХIанз из материальни бехктокхаме оза, аьнна, къахьегама коллектива совете предложени дIачуеннай парторганизацес.

Ала деза, продукце дикала бокхха теркам тIабохийт коммунисташа. Хан-ханнахьа шоай собранешка айдеш да цар из дош. Цудухьа, цхьацца кхоачамбоацараш нийслуш дале а, завода продукце дикал дукхагIча даькъе лакха я.

Кастта коллективо аренде хьаэцаргйолаш я завод.

— Из атта дац — йоах Саид Джамалаевича. — Тхона хетачох, сих а ца луш, лерргаIа дIадахьа деза из гIулакх. ХьалхагIа завода цхьайола участкаш хьаэцаргья оаха, хIаьта дIахо тхоай фу хул а хьежа болх бергба.

Завода коллектив аренде йолаш геттара лоархIаме да болхлой экономически а политически а дешар дийша хилар. ХIана аьлча, хIара болхлочо ший завода экономически хьал кхетадеш ца хилча, къаьстта шийгара из хьал дикагIа хилийта фу эш кхетадергдац цо. Цудухьа наха экономически а политически а кхетам балара дукха къахьегаш я партийни организаци.

— ХIанзалца, болхлой занятешка хьагулбича партийни съездий материалаш ювцар мара кхы деш хIама дацар оаха. Цхьабакъда, вай замагIа цунах кхоачам хилац. Болхлошта экономически законаш дика довзаш ца хуле шоай предприяте бокъонца дай хила могаргдац царна. Цудухьа хIанз кхыча тайпара дIахьош да заводе из дешар. Политически занятешка паччахьалкхен политически хьал, кхыча паччахьалкхенашцара отношенеш, къаман гIулакхаш, социальни проблемаш ювц. ХIаьта экономически дешаре лаьрххIа экономически кхетам тел болхлошта. ХIара бетта предприяте карагIдаьнначунна а карагI ца даьнначунна а анализ еш, шоай гIулакхаш дикагIа хилийтара фу дича бакъахьа да уйлаю цига дешачар.

Ала деза, завода коллективо ший балха юкъе майрра керда методаш йоалаеш йолга. Халкъа эшаш дола товараш арахецаш кооператив йиллай заводе. ДукхагIа бола болхлой раьза ба шоай смена йистеяьлча цига болх бе. Фусамий проблема къоастаяр духьа кхыча предприятешца цхьана цIеннош хьалдеш я экспериментально - механически завод. Предприятена реконструкци еш лаьрххIа гIишлонхой бригада я укхаза вIашагIъелла. Завода хьалага хьежача геттара лоархIаме да из, хIанз подрядчикаш лаха атта доацандаь.

Стабильни дика коллектив я предприяте къахьегаш яр. Наггахьа мара саг дIавалац укхазара. Цун фу бахьан да аьлча алапи дика хилар а, из болхлошта юкъе декъача хана уравниловка дIаяккхар а да. ХIара болхлочо дика кхетаду баьча балхага хьежжа мара ше алапи эцаргдоацилга, цудухьа ший къахьегама овсарле лакхъяра боккха теркам тIабохийт цо. Балха тIера воаца цхьа саг нийсвелча из ерригача бригадана Iаткъаш да. Цудухьа бригадо ше хадданза тIахьожам лоаттабу цу тайпара болхлочоа. Амма, уж геттара кIезига ба. ДукхагIча даькъе говзал лакхайолаш, хьаьнала къахьегаш ба завода болхлой. Дика лоархIаш я коммунисташа В. И. Искрюкен, Е. Н. Акиншинен кулгалдеш йола слесарий - сборщиккий бригадаш. Лакха овсарле йолаш къахьегаш я Р. Г. Григорянц керте латта токарий бригада. Бет-бетта дика толамаш а доахаш хьайоагIа А. Г. Васильева кулгалдеш йола гIишлонхой бригада.

Ше арахецача продукцена юкъе керда тайпаш доаладе лаьрхIа я коллектив. Городаш цIенъеш йола техника а тайп-тайпара кхыйола механизмаш а арахецаргья укхаза.

Экспериментально - механически заводе еш йолча перестройкана хьалхалаттараш дикагIа бола болхлой коммунисташ ба. Шеко яц цар хьаллаьца эргалоний никъ наха пайда а боалаш дIагIоргхиларах.

Ч. МАНОЛИС.

КЕРДАЧОХ БЕРКАТ ДАЬЛАР

Колхозхой Ерригсоюзни съезда делегата, Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза комбайнера Патиев Мухьмадеи цун новкъосто Базгиев Iалиханеи укх шера хIанзле чуийцад цхьа эзар тонн совгIа ялат.

«Нива» яхача комбайнашца болх бераша юкъе къаьстта белгалъяьннай Филейко Ивани, Кулаков Викторй чувоагIа экипаж. Цар хьокхам — дукха хIама ца эшшаш 500 тонн ялат.

Сево новкъостал даьд колхоза кулгалхошта наьха еррига уйлаш хьувкъам сиха а дика а чуэцара, ялат ца дойтара тIаерзае? Цу хаттара жоп долаш да. Укх шера эггара хьалха боахаме юкъейоалаяьй комбайнераша баьча балхах кердача тайпара алапи далара система. Вешта аьлча, чуийцача деррига ялатах кхо процент дар царна кхоач. Масала, М. Патиевеи А. Базгиевнеи доагIа 30 тонн совгIа ялат. Дикка алсамъяргья Филейкои Кулаковеи дезала бюджет а. Кхыболча механизаторашта дIадоагIар а кIезига дац.

Укх шера 2316 гектара тIара ялат хьакха дезаш бар колхозхой. Цар толаме кхоачашдир шоашта хьалхашка латта декхар. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара цар чуийцар ткъаь бархI центнер гаргга кIа, мукх, кен.

М. МУРАТОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Къахьегама Португале шоай бокъонаш лораяра тIехьа, предпринимателаш беча низа духьала, хьабе болх ца хилар юкъера дIадаккхара тIехьа къовсам лоаттабу.

СУРТА ТIА: португальски къахьегамхой манифестаци.
В. РЕШЕТИЛОВА сурт. (ТАСС).

ХЬАН ЛОРАЕРГЬЯ ЯПОНИ?

Ший тайпара йола тамаш а хинна дIаэттаб Японски кепайоазон тIа арабаьккха хоам. Японе къаман оборона управлене лерхI тIехьа тIайоагIача хана самооборона низий кадраш лоалахарча мехкий шоай лоIаме из гIулакх де оттаргболча нахах кийчъе. Управлене къахьегама ресурсаш дукха ца тоъаш лерхI, из доаш доазол дехьара дукха болхлой мехка бахкарца. Цу управленена хетачогIа, цу лостаме хьадда гIа баккха лерхI 8—10 шу даьлча, хIанз Японе 18 — 25 шу дола къона нах 990 эзар гаргга болчара 2000 шу тIакхоачаш 800 эзар хургболаш кIезиглуча хана.

Перспективаш иштта я, бакъда, тIема кадрашца долча хьало хIанззе а сатем боабу цхьаболча управлене кулгалхой. БIарча хьайийцача самооборона низаш 89,8 процент вIашагIтеха да, сухопутни даькъе, масала 72,5 процент.

Японе хиланза даргдоацаш оттадаьдац тIема декхар кхоачашделга. УНО-с тIема гIулакх дара самооборона низашта юкъеозараш ба шоай лоIаме боагIаш хьайбу нах. Сухопутни доакъошка 2 шера, фордеи тIемафецарчен доакъошка 3 шера оттаду договор. ТIема низашка кагирхой дIаязбу йизза йоаца юкъера (9 шера), е йизза йола (12 шера) школа чакхъяьккхача, керда хьайийцарашта цхьатарра йола цIи а луш, бакъда, алапи тайп-тайпара а долаш.

Эггара кIезигагIйолча хана (2 е 3 шера) тIема говзал Iомаяьчул тIехьагIа кагирхой, массаза а санна, самооборона низашкара дIаболх. Цу тайпара хьахул тIехь тIайоагIача тIема знаней боараме йола кадраш ца тоъаш хилара яьсса моттиг. ГIулакх миштад аьлча къонача японцаша тIема форма тIаювхац геттара хала хьал (материальни) эттача мара. Из цар ду эскаре гIулакх деш болча хана мах боацаш цхьа специальность Iомаяр духьа, хIаьта цул тIехьагIа граждански сферашка болх а бергболаш. Из доагIа тIема гIулакх деш мугIарера баршта дена ца Iеш, масала, тIема лор хургволаш мах ца телаш лакхера образовани яьккха, тIема дешара лаьрххIа йола заведенеш йистеяьха арабовлараштa а. Цар дикагIа лерхI граждански специалисташ болаш болх бар.

УНО-на хIара шера низкъала хул самооборона низашка 20 эзарнел совгIа бола керда нах хьаэца. Царех ахаш гаргга бараш боагIа юкъера школа йистеьккхачул тIехьагIа, хIаьта вож ахаш берригача мехка яьржа йолча 50 специальни призывной пункташка гIолла чакхбаьнна. Бакъда, укх тIеххьарча шерашка йизза йола юкъера школа чакхъяьккха, хIара шера вузашка деша ухараш 30 процент дукхагIа хиннаб. Цунга хьежжа кIезиглу школа яьккхачул тIехьагIа балха болхараш, хIаьта иштта самооборона низашка оттараш а. Масала, укх шера бIаьсти, йизза йола юкъера школа йистеяьккхача 860 эзар сагах 240 эзар балха баха безам болаш хилар. Нагахьа санна, цул совгIа, мехкара экономически комъюнктура тоаялар теркалдича, хIаьта цунга хьежжа граждански сферашка нах дукхагIа хилар а, тIаккха УНО-с ший кадрови проблемаш къоастаяра дош данне а дитац кIал кIийле йоацаш.

УНО-ца гIулакх тоссадалийта безам ца хилара бахьанех цаI да из, геттара цIенхаштта гIулакх делга, хьадда ха оттаяь, увольнительней чIоагIа режим хилар, царца тIема формаца безам ца хилар а.

Цунца дувзаденна тIема гIулакх дара режим дикка кIаьдъе, самооборона низий форма кагийча наха езаргйолчча тайпара кердаяр юкъейоалае оттаду. Цунца цхьана кагийча наьха яьннача ханага хьожаш хила предложенеш йоалаю, оттаьлча хана тIема гIулакх даь баьнначул тIехьагIа кагийча наьха самооборона низий мугIарашка бнса безам хургбола кхьдола гIулакхаш де лерхI. Юххера а, УНО оттаду тIема гIулакх дара кхыча мехкашкара шоай лоIаме боагIа нах хьаэца, царех лаьрххIа йола тIема подразделенеш е лерхI. Цу гIулакхаша японски кагий нах самооборона низашта хьатIаберзабергба аьнна хеташ да.

Бокхъалдар аьлча, японций психологе фу хувцаденнад укх тIеххьарча шерашка, нагахьа санна демографически хьакъехьара проблемаш юстара йитача? Нахагъ 1984 шера даьча хаттарашта денна жоп укх тайпара дар: хаттар даьрех 82,6 процент болча наха аьлар, мехка кхерамзле Iалашъяра самооборона низаш хиланза даргдац. ХIаьта цу шера хаттар даьрех 61 процент бараша тIема кхерам хилар бакъдир, тIаккха из кхерам СССР-гара ба а аьлар.

Цу хана деиз деррига а 5 шу даьннад. Цох хьахиннар ер да: 1988 шера тIема кхерам хеташ бола японцаш 11 процент кIезигагIа хилар. Японо-советски гIулакхаш «дика хеташ» бола нах 12,6 процент дукхагIа хилар, хIаьта вай лоалахарча мехкашта юкъера гIулакхаш «во лоархIаш» хиннараш 39 процент хинначара 19,4 процентага кхоачаш кIезигагIа хилар.

Токио.

Владимир ДУНАЕВ, АПН соб. корр.

ПРОДУКЦЕ ДИКАЛ-КЕРТТЕРДАР

ДИЙЦАР ЛОАРХIАМЕ ДОШ

Укх деношка стандартизацеи метрологеи Нохч-ГIалгIай центре хилар республика промышленни предприятешка арахецача доазол арахьарча мехкашка дIайохьийтача продукце дикал тIахьожам лоаттабара долча деша хетаяь совещани. Цига дакъа лаьцар предприятей кулгалхоша, экспортни продукце дикала даькъе бехктокхаме болча наха.

Совещане дакъа лоацараштa хьалхашка къамаьлаш дир стандартизацеи метрологеи Нохч - ГIалгIай центра директора Ефремов Олег Владиславевича, стандартийн продукце дикален даькъерча госнадзора отдела начальника Самуйлов Евгений Петровича. Цар хоам бир укхаза дакъа лоацаш барашка Нохч - ГIалгIайчен предприятешка ара а хийца, доазол арахьарча мехкашка дIаяхьийтача продукцена йиъ рекламаци кхаьча хиларах.

Эфиопе дIайохьийта 153 галий химически реагенташ, 4,3 тонн яраш, во хиларах Карабулакски химически реагентий завода коллективана гIод дIатокхилга тIадожадьд Новороссийски порто. Цо белгалдаьккхар продукцена упаковка яра даькъе нийсденна кхоачамбоацараш: пакеташ а ца еш, химически реагентех галеш чу Iачуехкар, галеш деха хилар, упаковкаш чIоагIа бIеха хилар, экспортни маркировка йоацаш уж хилар. Цудухьа завода коллективана гIод техад 1275 сом.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводана гIод теха хилара бола хоам кхаьчаб цхьайтта цистернаца дIадахьийта доагаду фаткени парафини хила деззача боарамагIа ца хилийтарах. Фаткена бос ГОСТ-о дIадехарашка хьежжа бац, хIаьта парафина йоаггIача хьисапе упакозка яьяц. ХIанз из гIулакх тохкаш да.

А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо заказчикага дIадахьийта 5 тонн машиндаьтта бешкашкара Iаухаш хиннад. Цудухьа заказчика гIод техад предприяте коллективана. ХIаьта цо ший аргIагIа цу гIулакха тIехьа бехкебараш бехктокхаме эзаб.

Стандартизацеи метрологеи Нохч - ГIалгIай центро брак баьб Урус-Мартановски «Кооплексырье» яхача база доазол арахьа дIабахьийтара бокъа а баь, кийчбаь бола 12 тонн сьмарсаьхк. Цунца дукха нитраташ увш хиларах брак баьб из.

Нохч - ГIалгIайчен предприятеша доазол арахьа дIакхухьийта продукци дукха ца хиларга диллача, цхьаккха дича ла мегаргдолаш дац лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш. Стандартизацеи метрологеи кулгалхоша тIадожадир совещане дакъа лоацаш хиннача предприятей кулгалхошта доазол арахьа дIакхухьийтача продукце дикала лоаттабу тIахьожам чIоагIбелга, упаковканей маркировканей къаьстта чIоагIа йоанхо е езилга. Цу даькъе, продукце дикала бехктокхаме болча предприятей-экспортерий викалаша динза даргдоацаш да доазол арахьарча мехкашка дIайохьийтача продукцена дола технически товаросопроводительни документаци кийчдара йолча порядка типовой Положени бокъонца Iомаелга.

Пренешка къамаьлаш дир «Красный молот» завода ОТК начальника заместителана нов. Калугина, Грозненски наливной станце начальника заместителана нов. Филатова, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене керттерча технолога нов. Журбина, стандартизацеи метрологеи центра госинспектора нов. Семеняка, кхычар.

Къамаьлаш даьраша чIоагIа бехкаш даьхар Грозненски машиннаькъа отделене кулгалхоех шоашка дика а йолаш, дIакхаьчача продукцена доагIача хьисапе доал ца деш хиларах, цар пропарка а еш, цIенъеш йола цистернаш хила ма еззара цIена ца хиларах.

Доазол арахьарча мехкашка дIакхухьийта продукци дикагIа хилийтара, совещане белгалдаьха кхоачамбоацараш предприятеша - экспортераша дIадоахаргдола гIулакх вIаштIехьдаккхара йола рекомендацеш кийч а яь, тIанийцар совещане дакъа лоацаш хиннараша.

С. ЗАХАРЧЕНКО,
стандартизацеи метрологеи Нохч - ГIалгIай центра госинспектор.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГIА

ДЕГАБУАМАШ ЮСТАРА А ДАЬХА...

Электросердал ювцаш газеташа яьча критика «пхорч» деттаденна мишенеш хилча парна юкъе эггара чIоагIагIа цхаралъяькхар. Наьсаререча райэлектросета яр хургъяр. ДагадагIац сона малагIчу тIа дар, цхьан газета тIа дувцар массехк шу хьалха цу электросердала боахаме дола кхочамбоацараш дувцаш газеташа яздаь мугIараш вIашагIдийзача бетта тIа кхоачаргдар, яхаш. Ала деза, цу хана хиннача кулгалхоех Iаьха дукха лата а латацар из критически дош: сов дукха йийттача хIамаша «нихь» чIоагIдаьлга дарий а хац.

ТIаккха хIанз? ХIанз чIоагIа бохам хул райсета электрикашта шоаех критически дош аьлча. Нагахьа санна цу юкъе ца ховш а харц дош ийкхача-м геттара бирслу гIулакх. Укх шера 14 январе «Малав бехке?» яхача тха газета тIа араьннача корреспонденце ерригa из коллектив хьоайир. 16 саго (цу коллективе веррига а вац уж 24 мара) письмо - опровержени ейтар. ТIаккха кердача директоро Б. Чапанова шийгара яздаь а дайтар доккха письмо. «Цу оаш язъяьча статьяга ладийгIача, еррига Наьсаре со харцахьа хержав яхаш, жалобаш язъяр мара кхы де хIама доацаш йисача санна хеталургда»,— йоах цо ший письмо тIа.

ХIара оала дош, язъю жалоба хьалха ше хьатIавалехьа укхаза кIал болх беш хиннача цхьаболча нахаца ювзаенна я-кх, аьнна, хетача дегабуам тIара доагIаш да по яхар. Вешта, цунна цхьаннена хийтта Iац из-м. Цу юкъе аьнна ший адресах дола критически дош ше «ца везараша» футтарайна аьлка санна хет керда хьатIавенача кулгалхочоа.

Электросердал во я, электросердал яц, яхаш жалобаш-м хьалха а хиннай, хIанз а я.

— Райсете дукххаза ихача кхы бахьан кораде а ца мега, райисполкоме вахавар со, — яхаш дийцар сона Барсуки яхача юрта вахача Местоев Iийсас (АТП автобуса тIа болх беш ва из). Дукха ха я «Мира», «Московская» яхача шин улицагIа электрически сердал ца согалу. Цунца, цу сердалца дувзаденна ма дий таханара деррига вай вахар — городе а юрта а. Кхыметтел барзкъа аьшк тоха, телевизорга хьажа, книжка, газет деша йиш яц. ХIама дацар, цхьан дийнахьа, шин дийнахьа, кIира из хало лейнаяр аьнна-м...

Кхы а халагIа да из болх дIакодабе хьо дIавахача метте хьо теркал ца вар. Тха юртарча трансформатора юхе электрикаш дукха кхесталга-м хов сона. Цига хIамаш а Iийтте уж дIабахачул тIехьагIа юрта цхьан оагIорахьара сердал йов, вокха оагIорахьа хьалсогалу. ТIаккха баьдеча багIараш оарцагIбувлаш дикка ха аьлча юхабоагIа уж. Цул тIехьагIа баьде хинна юрта оагIув сийрда йоал, сийрда хиннар — баьдъерз».

Иштта чулоацам болаш дар цу хана (апрель бетта) тха шинне хинна къамаьл. Укх деношка юхакхийтар со Iийсайх.

— Цу хана вай къамаьл хинна дукха ха ялалехьа хьалсегар тха улицашка сердал. БIарг ма хилба цун. ХIаьта а тха юрта кхычахьа-м нийслу из согалуш а йовш а моттигаш.

Райсета кулгалхой футтаройна беш бола лоткъам ба оалалургдий, масала, «Назрановский» совхоза Пхьилекъонгий - Юртарча отделене ферма коа бахача дояркаша Халухоева Яхаси Албогачиева Эсети сога дийцачох, «Ах-баьде я тха цIеношка. Барзкъаш дутта машина кхостаялла а низ бац тока. Хьанга латкъаргда хац тхона».

Лоацца аьлча, дикача хьале яц райсеть, керда начальник хьатIавечахьа хинна нонагIо йола эргалонаш къаьгга гуш яле а. Жалобаш кIезигагIа хилийта а наьха хьашташ дикагIа кхочашде электрикаш гIерталга а, харцдац, цар шоай коллективни письмо тIа яздечча тайпара. Масала, Iаьлий-Юрта ерригача электролинена реконструкци еш латт, наьха цIеношкара сердал йовргйоацаш цхьаца тараш а лехаш. СурхотIа цхьаькха трансформатор оттаьй. Экажкъонгий - Юрта а керда ши трансформатор оттаьй.

Цхьаккха саг гIертац электрикаша хьадаьр доаде а царна футтаро е а. Чапанова ше а аьлар:

— Электросердал йовшше, леткъа болалу нах. Уж оаха бехке а бац. ХIаьта тхона новкъа да из сердал лерттIа ца йоагийташ цайоагIа электроплиткаш, кхыйола дукха ток дIаувзаш йола прибораш чуехкаш, хIаьта машинаш, трактораш тIаетташ бIоагIий легадеш зуламаш ду нах критика а бехктокхама а юстара битар.

Нийса дешаш да уж. Буса а бус цу тайпара зуламхой наьха а Iаьдала а бехка юстара. Со цига волча дийнахьа а бенабар ТIой-Юртара укх тайпара хоам:

— Машина тIа а теха бIоагIа божабаьб. Дукххача цIеношкара сердал яйнай. Оарц даккха.

— Авари яьр малав? — аьлча, ховш хIама дацар.

Цу тайпара моттигаш дукха нийслу района электробоахаме. Бакъда, зуламхой, вай аьнача тайпара, атта кIалхарабувл. Цу гIулакха мела я юртсовета исполкомаш а участкови инспектораш а.

ЧIоагIа новкъостал эшар райэлектросета халкъа тIахьожамхой оагIорахьара а. Керда хьаеллача кооперативаша къайлагIа дIачуехк иштта а района ца тоъаш йола электроэнерги. Дукхача партнераша шоаш йоагаеча электроэнергех доагIа ахча хьалац, вешта аьлча, совхозаша а юртсоветаша а. Таханарча дийнахьа 240 эзар сом хиллал ахча да райэлектросета дIа ца луш. Цу гIулакхо дегIайитац цун материальни база. Из ца хилча наьха хьашташ кхоачашде электрикашта атта а дац. Цу хьакъехьа райисполкомагахьара а теркам эшар ц уорганизаценна.

ДIахо. ЦIаьхха а теркам тIабохийтаргба вай газето яьча критика. Керттерча даькъе яь критика нийса я. Из-м Б. Чапанова ший письмо тIа белгалдаьд, авторо кIезига - дукха шийгара IотIатеха хIамаш да цу юкъе, аьнна. Уж хIамаш малагIаш да аьлча: аз аьннадац, сердал яц, вокхо аьннадац, сердал яц, яхаш юхаваьнна цхьа-ши саг ва вувцараш. Аьнна хургдац цар. Тхо теш. ХIаьта электросердал ца хинналга бакъ ма дий, газета цу хана йийцача моттигашка.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

НОВКЪАРЛЕНАШ ДIАЯХАЦ

Аргунера шекар деча завода коллектив боахама расчетага яккхаро доккхий хувцамаш дарга дог доахараш дукха бар. Цхьабакъда, хIанзарчоа цу даькъе гуш сердал яц. Укх тIеххьарча ткъаь бархI шера планаш кхоачаш ца еш хьайоагIа предприяти хьалха санна тIехьаюсаш я. ЛаьрхIар 12 эзар тонн йолаш, итт эзар тонн шекар мара арахецандар цо соахка. ХIара тонн шекарах планах долчул 376 сом дукхагIа дIадахарI Хинна зе йиъ миллион сомага дIагIортташ да.

Из боахама расчет юкъейоалаярах хьадаьнна «беркат» да ала валлац со. Данне а дац. ТIаккха фуд новкъарле ер?

Юххьанца ала безам ба са заводан шекар хьадара эша бийдал лоаттаеча боахамаштеи юкъерча бувзамех. Шеко яц, уж чIоагIа хила дезарах. Бакъда, хIанзарчоа уж иштта да ала хала да.

Эггара хьалха завода бIаргех «хий доаккха» хIама Шалински района совхозаша дир соахка, августе. Из бутт чакхбала цхьа кIира дисача хана, свеклаш заводе хьакххьийта йолае езаш дар моттигера боахамаш. Ший ханнахьа болх бе йолаелар предприяти. Цхьабакъда, кхойтта дийнахьа яьсса кхесташ лаьттар из! Цигара дIадоладелар зе — завода касса 420 эзар сома гIелъелар.

Шекара свеклаш чуэцара тIадерзадаь балхаш декабре а чакхдаха аьттув баланзар. Хьувкъам кхашка бусаш моттигаш а кIезига хиланзар республике. Цунга хьежжа йIаьхъелар завода балха сезон. Из да-кх предприяте коллектив шийна хьалхашка латтача декхарех лоархIа ца яра шоллагIа бахьан.

КхоалагIа... Бийдалах дIалуш дола маьхаш цIаьхха дегIадаьхкар. Хьалха 41 соми 90 кепиги додар свеклай тоннах, хIанз 51 сом. Цу гIулакхо кхы а 1 миллиони 700 эзар сома доассадир завода бохча.

Къамаьл дац, кхаш леладерий къахьегам аттачарех бац. БоаггIача тайпара мах бала беза цар хьалхеяьча продукцех. Из вай паччахьалкхено шийна хьалхашка оттадаьча декхарех цаI да. ХIаьта а...

Хьажал, фу йоах цу хьакъехьа экономика даькъе завода директора заместитела Шаршуев Сайде:

— Шекар кIезига доаллаш яр совхозаша заводе хьакххьийта свеклаш. Цхьабакъда, маьхаш дикача продукцех санна лора царех. Цудухьа оаха республика агропромагара хьадех: керттера «вал» а ца лоархIаш, царца шекар дукха е кIезига хиларга хьежжа мах бе свеклай.

С. Шаршуев бакълув. Продукце динал теркал ца йинча яргьяц. Масала, свеклах доалла шекар цхьа процент а кIезигагIа хилча 400 эзар сом зе хул заводана. Цигара хьоадоагIаш дац-те соахка йоагIачул 18 эзар тонн свеклаш дукхагIа чакхъяьхача предприяте шекар даннкхара планаш кхоачаш ца яр? Иштта я-кх «вал»! Е рузкъах а, е наьха хьацарах а дош хетац цунна. Деррига дохаде, кегаде кийча я из.

Лакхе маалара, йиззача боахама расчетага яьннай завода коллектив. Цхьабакъда, къаьнара проблемаш йолаш я. Цул совгIа, керда сезон дIайолае еза доккха декхар дIатакха мадезий яха уйла керта чу а латташ.

Кхы а да аланза даргдоацаш: эггара дикагIдолча шерашка а 10 эзар тонн шекар арахеца мара низ ца кхаьчача заводана укх шера оттаяь план — 12,3 эзар тонн. Ховш дац, малагIча наькъаца кхоачашде дезаш декхар да из.

Хьалха санна доалдеш хургья «вал». Вешта аьлча, цар дикалга хьежжа мах оттабергбац свеклашта. Долче, тоалургдац предприятера, хьал.

Л. ЧАБАЕВ.

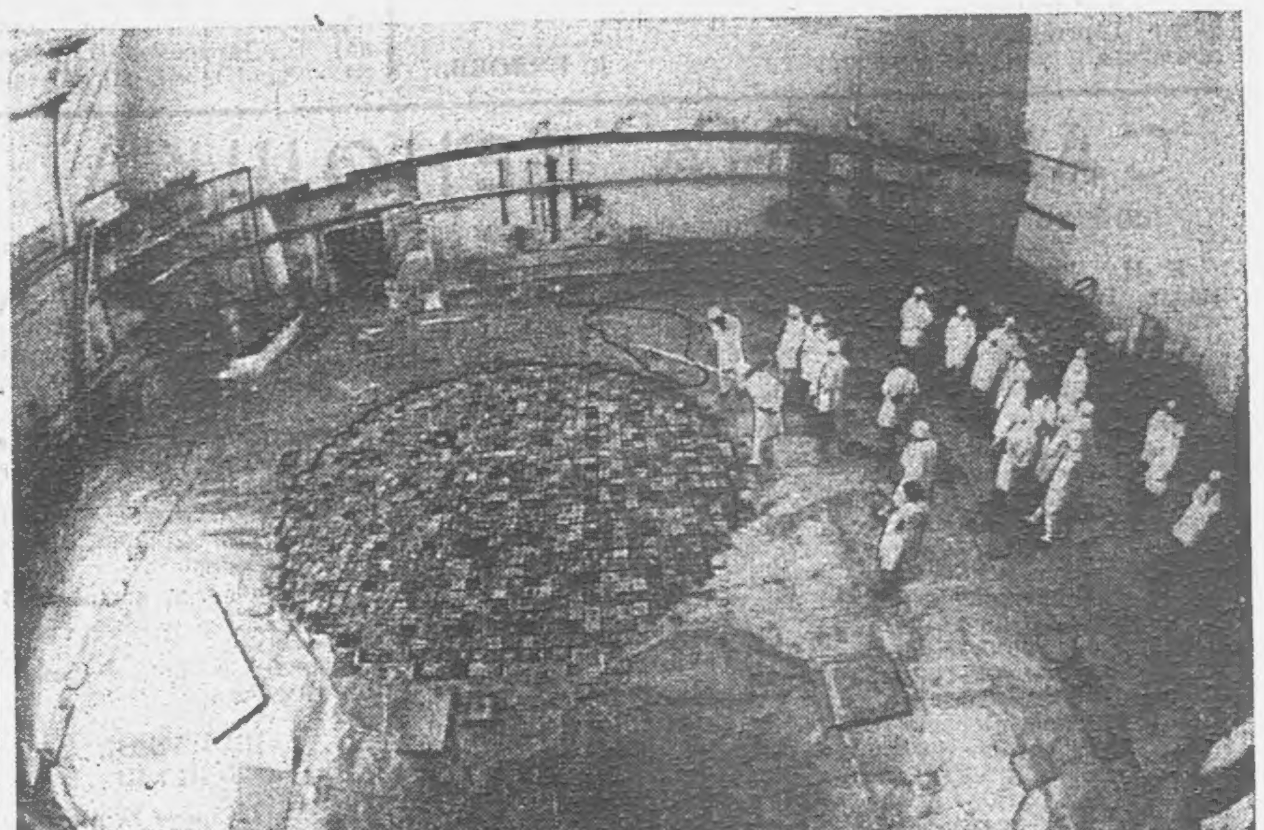

США конгресса члений, американски Iилманхой группа — нах хIалак ца байтара йолча дунен халкъашта юкъерча фонда членаш, американски керттерча газетий корреспонденташ, советскии американскии общественноста викалаш Челябински областе баха хилар, мехка эггара хьалха промышленни атомни реактор оттаяьча предприяте, хIанз из консерваци яра соцаяьй. Челябински областе атомни реактора йола хьалхара промышленни объект тIом чакхбаьнначул тIехьагIа хьаяьяр, хIаьта 1948 шера цу регионе лоаццача хана хьалхара реактор болх бе йолаялийтар.

Делегаце членашта экологически хьал дайзар, иштта царна гонахьара Iалам лорадарца дувзаденнача дукхача хаттарашта жоп делар. Группана кулгалдеш вар СССР АН вице - президент Е. П. Велихов.

СУРТА ТIА: делегаце членаш соцаяьча реактора юххе.
Б. КЛИППИНИЦЕРА сурт. (ТАСС фотохроника).